

ZAMOŚĆ

Wstęp

Zamość --Miasto w większości położone jest na wysokości od ok. 210 do 220 m n.p.m. Najniżej, bo ok. 204 m n.p.m., usytuowane są okolice Łabuńki i Czarnego Potoku (północna część Zamościa), zaś na Os. Słoneczny Stok we wschodniej części miasta znajdują się miejsca położone najwyżej, ok. 237 m n.p.m. (przy ul. Hrubieszowskiej).

Historia

Prawa miejskie

Zamość prawa miejskie uzyskał w 1580 r., na mocy przywileju lokacyjnego wystawionego przez kanclerza i hetmana wielkiego koronnego Jana Zamoyskiego. W 1589 r. miasto zostało stolicą założonej przez jego właściciela Ordynacji Zamojskiej.

Złoty czas Zamościa

XVII wiek był okresem największego i najszybszego rozwoju miasta. Osiedlała się tu nie tylko ludność polska, ale również wielu innych narodowości. Miasto musiało się jednak zmagać z licznymi najazdami, m.in. Kozaków pod dowództwem Bohdana Chmielnickiego w 1648 r. oraz podczas potopu w 1656 r. przez wojska szwedzkie, którym podobnie jak Kozakom nie udało się zdobyć miasta. Dopiero podczas wielkiej wojny północnej Zamość został zajęty przez wojska szwedzkie i saskie.

Środowisko

Wody

Od południowego wschodu w kierunku północnym przez Zamość przepływa będąca dopływem Wieprza rzeka Łabuńka. Do niej, jeszcze w obrębie miasta, wpada płynąca od południowego zachodu Topornica (oraz jej stare koryto) i płynąca przez Osiedle Karolówka Świnia. Płynący od wschodu wzdłuż północnej granicy Czarny Potok łączy się z Łabuńką już poza miastem. W granicach miasta płynie także Rów Kryniczny, który jest dopływem Czarnego Potoku i jest nazywany „Majdanką”, ponieważ przepływa przez Osiedle Majdan.

Klimat

Temperatury

Klimat umiarkowany wyróżnia się tu większym stopniem kontynentalizmu, na co wskazuje dość wysoka roczna amplituda temperatury – najchłodniejszym miesiącem jest styczeń (−4,4 °C), natomiast najcieplejszym lipiec (+17,4 °C). Średnia temperatura roczna wynosi ok. 7,2 °C[10].

Opady

Roczna suma opadów, przeważających w ciepłym półroczu (maj – sierpień), nie przekracza 600 mm[10]. Na rok przypada tu spora liczba dni bezchmurnych (ok. 55, jedna z największych w kraju) oraz ok. 25–30 dni z burzami[11].

Przyroda

W obrębie miasta za pomniki przyrody uznano 11 zespołów drzew. Południowo-wschodnia część Zamościa pokrywa się z fragmentem obszaru specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 o nazwie „Dolina Górnej Łabuńki”. Spośród występujących tam ponad 20 gatunków ptaków, 3 posiadają ostoje w obszarze miasta[13]. Tereny zielone to w większości łąki, zajmujące głównie obszary przy granicach miasta oraz ogrody działkowe skupiające się w jego południowej części.

Układ przestrzenny

Większość zwartej zabudowy Zamościa skupia się w postaci klinów ciągnących się na północ i wschód od położonego w centrum Starego Miasta. Sama starówka, dzięki otaczającej ją zieleni (Park Miejski, Planty, dawny „Małpi Gaj”) w dużym stopniu zachowała swą odrębność, co jest związane z jej pierwotnie naturalnym odizolowaniem, głównie terenami zalewowymi i fosami, niesprzyjającymi dawniej nowemu osadnictwu.

Zabytki

Stare Miasto

Najwięcej obiektów zabytkowych skupia się na Starym Mieście. Główne cechy, wyróżniające zamojskie Stare Miasto, to: zachowany od czasu powstania układ urbanistyczny, regularny Rynek Wielki o wymiarach 100 × 100 metrów z ratuszem i tzw. kamienicami ormiańskimi, a także fragmenty umocnień obronnych wraz z pochodzącymi z okresu zaboru rosyjskiego nadszańcami.

Bernardo Morando

Pierwszy „Pan na Zamościu”, Jan Zamoyski, zlecił zaprojektowanie miasta architektowi Bernardo Morando, który nawiązał do koncepcji antropomorficznych. Głową miał być pałac Zamoyskich, kręgosłupem ulica Grodzka, przecinająca Rynek Wielki ze wschodu na zachód w kierunku pałacu, a ramiona to ulice poprzeczni, z głównymi jakie stanowią położone na jednej linii ul. Solna (na północ od Rynku Wielkiego) oraz ul. B. Moranda (na południe od Rynku). Przy tych ulicach wyznaczono także inne rynki: Rynek Solny i Rynek Wodny, uchodzące jako organy wewnętrzne miasta. Bastiony to z kolei ręce i nogi służące do obrony.

Najważniejsze zabytki

Kolegiata

Katedra pw. Zmartwychwstania Pańskiego i św. Tomasza Apostoła - patrona rodu Zamoyskich i całego miasta - to jeden z najstarszych zabytków Zamościa.

Fundator

Kolegiatę ufundował założyciel miasta Jan Zamoyski. Prace pod kierownictwem Bernarda Moranda rozpoczęto w 1587, gmach wznoszono przez 11 lat. Miała to być główna świątynia zamojskiej

ordynacji. Tu uroczyście "namaszczano" kolejnych ordynatów, tu składali oni przysięgę wierności statutowi i tu spoczywają po śmierci.

Wnętrze Katedry

Nawa główna jest bardzo wysoka, sklepienie zdobi misterna siatka sztukaterii. Nad łukami arkad znajdują się ciekawe motywy figuralne, roślinne i maski: starca z rozwianymi włosami, królowej, demona ze skrzydłami nietoperza, groteskowej twarzy patrzącej w obie strony, dziwnej syreną o rozszczepionym ogonie, par hybrydycznych stworów i mandragory.

Ołtarz główny

Obraz w ołtarzu głównym przedstawia św. Tomasza ze Zmartwychwstałym Chrystusem. Przy kolumnach stoją naturalnej wielkości figury czterech świętych. Od lewej: Jan Chrzciciel, Piotr, Paweł oraz Jan Ewangelista.

W centralnym punkcie ołtarza stoi tabernakulum wykonane z litego srebra w 1748 roku. Należy ono do największych i najciekawszych dzieł złotnictwa polskiego.

Ratusz

Ratusz w Zamościu – manierystyczno-barokowy, główny budynek na zamojskim Starym Mieście. Znajduje się w północnej pierzei Rynku Wielkiego, po stronie zachodniej, jest nieco wysunięty do środka rynku. Posiada 52-metrową wieżę zegarową oraz szerokie, wachlarzowe schody.

Historia Ratusza

Budowę pierwszej formy ratusza rozpoczęto w roku 1591. Początkowo, jego frontowa elewacja nie była wysunięta do środka rynku, tak jak jedynie wieża, ale na linii kamienic północnej pierzei rynku; ponadto podobnie jak kamienice posiadał po tej stronie podcienia. Na początku XVII wieku (ok. 1605 r.) wieżę, której groziło zawalenie, umocniono dodatkowo solidnymi skarpami.

Zmiany i przebudowy

Większych zmian, opracowanych przez Jana Jaroszewicza i Jana Wolffa, dokonano podczas przebudowy w połowie XVII wieku (w latach 1639–1651) – został wówczas rozbudowany (na sąsiednich od wschodu i zachodu parcelach oraz do środka rynku) i podwyższony (dobudowano trzecią kondygnację), ozdobiono go attykami, małymi wieżyczkami w narożach oraz różnymi ornamentami w stylu manierystycznym. Jego wystrój uzupełniono łagodnymi pilastrami oraz pustymi niszami między oknami obu pięter i na attykach, również typowymi dla manieryzmu, z arkadą w formie muszli (poza niszami drugiego piętra). Oddzielony został ponadto od kamienic po stronie zachodniej – powstała tym samym obecna ulica Ratuszowa. Dzięki temu posiadał podcienia nie tylko od strony Rynku Wielkiego (od frontu), ale też po obu bokach. Podwyższono również jego wieżę, o kształcie typowym dla takich budynków z okresu renesansu, tj. z czterema bokami w dolnej części oraz ośmioma w górnej. Ratusz pełnił wówczas funkcję nie tylko urzędową, ale także handlową.

W II poł. XVIII wieku przeprowadzono kolejne zmiany w ratuszu. Wybudowano wówczas dzisiejsze wachlarzowe, dwuskrzydłowe schody (1767–1770), prowadzące do głównego wejścia z barokowym

portalem na I piętrze (z XVII w., przeniesionego z parteru). Nieco wcześniej, od frontu dobudowano niewielki odwach (1758 r.), który znajdował się pod dzisiejszymi schodami i był połączony z ratuszem. Jego wieża została wzbogacona większym dachem hełmowym oraz zegarem, dodano nowe attyki, a w narożach umieszczono także małe hełmy.

Ratusz podczas zaborów

W czasie zaborów, w I połowie XIX wieku, po przeniesieniu mieszczących się w nim urzędów i instytucji do nowego budynku w powstałej wówczas Nowej Osadzie, zamojski ratusz wykorzystano głównie na potrzeby wojskowe, co było związane z modernizacją i rozbudową miejskich fortyfikacji. Zmieniono go m.in. na więzienie, szpital i przebudowano podobnie jak wiele innych budynków w ówczesnym Zamościu w stylu klasycystycznym – zamurowane zostały podcienia, zniknęły attyki oraz dekoracje, zmieniono dach przez co budynek utracił swój bogatszy wystrój na bardziej surowy (1823-25 r.). Dodatkowo, z tyłu ratusza (od strony Rynku Solnego), dobudowano inne więzienie (1822 r.), jakie w późniejszych latach (1854 r.) połączono z ratuszem wąskimi skrzydłami, co dało niewielki dziedziniec pośrodku. Dopiero w roku 1866, kiedy podjęto decyzję o nieprzydatności i likwidacji zamojskiej twierdzy, ratusz ponownie stał się siedzibą Rady Miejskiej i innych instytucji (m.in. sąd, policja, biblioteka).

Ratusz – okres wojenny

W okresie międzywojennym (1937-39 r.) przeprowadzono gruntowną rekonstrukcję ratusza, którą kierował arch. Tadeusz Zaremba. Przywrócono wówczas jego świetniejszy, manierystyczno-barokowy wygląd z XVII wieku - ponownie ozdobiony attykami i licznymi dekoracjami. Po II wojnie światowej, podczas której zamojski ratusz nie uległ zniszczeniom, był nadal remontowany, również wewnątrz, m.in. rozebrano odwach pod schodami (lata 60.), odnowiono jego elewacje. W 1973 r. w całości przeniesiono tu magistrat. W latach 2005–2007, dzięki środkom unijnym (w ramach ZPORR), ratusz wraz z oficyną (dawnym więzieniem dobudowanym od strony Rynku Solnego w XIX w.) został objęty kolejnymi pracami remontowymi (szczególnie oficyna, w której od 2011 r. można zwiedzać podziemną trasę turystyczną)[1], dokończonymi ostatecznie w roku 2010, kiedy przywrócono okazalszą formę frontowej elewacji ratusza, wachlarzowych schodów oraz jego wieży (dzięki unijnemu wsparciu finansowemu w ramach RPO woj. lubelskiego[2]).

Schody

Przy wejściu do ratusza, do którego prowadzą wspomniane schody, znajduje się tarcza z herbem miasta – mieści się na niej św. Tomasz Apostoł z tarczą, na której widać trzy włócznie (nad wejściem), druga tarcza z Krzyżem Grunwaldu III klasy (po prawej stronie) oraz tablica upamiętniająca wpisanie w 1992 r. zamojskiego Starego Miasta na Listę Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO (po lewej stronie). Na schodach, od strony Rynku Wielkiego, nad środkową arkadą, jest także kartusz przedstawiający II ordynata, Tomasza Zamoyskiego (pochodząca z okresu jego panowania, tj. I poł. XVII w.), jaką umieszczono tu w roku 1937.

Na wieży ratusza codziennie (w sezonie) o godzinie 12.00 jest odgrywany zamojski hejnał, ale tylko w trzy strony świata – poza zachodnią, ponieważ według legendy założyciel miasta, hetman Jan Zamoyski, zakazał grać trębaczowi w kierunku Krakowa, czyli ówczesnej siedziby króla Zygmunta III Wazy, którego planów hetman nie popierał.

Obecnie mieści się tu Urząd Miasta Zamość (ratusz i oficyna), Straż Miejska oraz Zamojskie Centrum Informacji Turystycznej i Historycznej z Galerią Fotografii "Ratusz". Ratusz ten uchodzi za symbol Zamościa.

Akademia Zamojska

Akademia Zamojska (Akademia Zamoyska) – świecka uczelnia założona w 1594 roku przez Jana Zamoyskiego w Zamościu a organizowana przez Szymona Szymonowica dla studentów z Polski i Litwy. Uczelnia została zlikwidowana w 1784 r. po zajęciu Zamościa przez Austrię w czasie pierwszego Rozbioru Polski[1]. Odtworzona 1 września 2021 r. na bazie Uczelni Państwowej im. Szymona Szymonowica[2].

Historia

Od założenia do likwidacji

Oficjalne otwarcie uczelni odbyło się 15 marca 1595 roku. Akademia Zamojska była pierwszą prywatną uczelnią w Rzeczypospolitej, w całości opłacaną przez wielkiego kanclerza, będąc symbolem potęgi i ambicji fundatora. W tym samym roku papież Klemens VIII zatwierdził powołanie Akademii w formie stosownej bulli, przy tej okazji dodając swój herb rodowy Aldobrandinich do godła Akademii. Statut Akademii zatwierdził w imieniu papieża biskup chełmski Stanisław Gomoliński.

To właśnie w akcie fundacyjnym uczelni z 1600 zawarte zostały powszechnie znane słowa kanclerza Zamoyskiego: „Takie są rzeczypospolite, jakie ich młodzieży chowanie”. W planach kanclerza Akademia miała być prężnym ośrodkiem kultury polskiej i katolickiej, który oddziaływałby silnie na ludność prawosławną, przeważającą w województwach południowo-wschodnich. W pierwszej dekadzie swojego istnienia (do śmierci hetmana), Akademia zdobyła sobie znaczny rozgłos nie tylko w Polsce, ale także w całej Europie. Dzięki niej Zamość na przełomie XVI i XVII wieku był jednym z głównych ośrodków myśli naukowej w Polsce. Godność kanclerza Akademii Zamojskiej przysługiwała biskupowi chełmskiemu.

Okres świetności

Okres jej świetności przypadał na przełom XVI i XVII wieku. Później stopniowo podupadała. Ostatecznie zlikwidowana w 1784, kiedy zamieniono ją w liceum.

Ważne postaci AZ.

Ważną rolę przy tworzeniu tej akademii odegrał także poeta Szymon Szymonowic, który sprowadził tu profesorów. Na początku działalności Akademii Zamojskiej istniały trzy wydziały: filozoficzny, medyczny, prawniczy. Zajęcia prowadziło 15 profesorów, m.in. Melchior Stefanides (pierwszy rektor; logika, metafizyka, prawo), Wawrzyniec Starnigel, Adam Burski (filozof), Tomasz Drezner (prawnik), Jan Niedźwiecki-Ursinus (medyk i twórca podręcznika gramatyki łacińskiej „Methodicae grammaticae libri IV”), Maciej Jaworowski (prawo, filozofia), w późniejszym okresie także Stanisław Staszic. Wykłady odbywały się po grecku i łacińsku. Uczelnia ta, według ustaleń Jana Zamoyskiego, jej fundatora, była organizacyjnie połączona z ówczesną kolegiatą (dziś katedrą), nadzór nad nią posiadało duchowieństwo, co negatywnie wpłynęło na jej działalność. W 1600 ogłoszony został ostateczny akt fundacji akademii, opublikowano jej regulaminy wewnętrzne i program. W pierwszych

latach działania Akademii Zamojskiej przewinęło się kilka ciekawych postaci, m.in. William Bruce ze Szkocji i Dominik Corvinus z Włoch.

W założeniach kanclerza Zamoyskiego uczelnia miała być przeznaczona głównie dla szlachty, ale wbrew intencjom fundatora jej charakter zmienił się szybko ze szlacheckiego na mieszczański. W latach 1607–1609 młodzież pochodzenia szlacheckiego stanowiła zaledwie 5% spośród 237 przybyłych wówczas studentów, zaś najliczniejszą grupą studentów byli mieszczanie.

Po roku 1620 świetność uczelni zaczęła upadać, Akademia nie cieszyła się już takim prestiżem. Również ordynaci zamojscy nie przywiązywali do niej większej wagi. W kolejnym wieku, w roku 1746, przeprowadzono tu reformę, dzięki czemu sytuacja uczelni się poprawiła, ale nie na długo. Dokonano wówczas również modernizacji gmachu Akademii, w stylu późnobarokowym.

Po pierwszym rozbiore Polski w 1772 Zamość wraz z Akademią trafiły pod władanie austriackie. Ze względu na niski poziom nauczania i chęć wprowadzania nauczania niemieckiego (reformy józefińskie). Ostatnim rektorem uczelni był Dominik Rydułski, który zabiegał o utrzymanie uczelni u przebywającego w 1773 roku w Zamościu cesarza Józefa II. W roku 1784 działalność Akademii została zakończona. Na jej miejscu w Zamościu utworzono dwie placówki edukacyjne Gimnazjum oraz Liceum. Ta ostatnia została oddana przez cesarza pod kuratorstwo ordynata Andrzeja Zamoyskiego[4].

Po likwidacji

Po znalezieniu się Zamościa w Księstwie Warszawskim austriackie Liceum przekształcono w Szkołę Wojewódzką im. Zamoyskich, która odznaczała się wysokim poziomem. W 1811 ordynat Stanisław Kostka Zamoyski przeniósł Szkołę Wojewódzką do Szczepieszyna, dążąc do sprzedaży strategicznego miasta-twierdzy rządowi. Budynek zamieniono dla potrzeb wojskowych na koszary – dokonano jego przebudowy, zniknęły portale oraz arkady od strony dziedzińca. Dopiero po likwidacji twierdzy zamojskiej, w roku 1866, przywrócono tu szkołę. Do czasu II wojny światowej w dawnym gmachu Akademii znajdowało się gimnazjum, a po jego likwidacji liceum ogólnokształcące.

Przy dawnej akademii, w roku 1919, powstał szkolny ogród zoologiczny (przyrodniczy), który stał się podstawą utworzenia obecnego zamojskiego ogrodu zoologicznego.

W budynku Akademii mieściły się: I Liceum Ogólnokształcące im. Hetmana Jana Zamoyskiego w Zamościu (od 1916, pierwotnie męskie) i II Liceum Ogólnokształcące im. Marii Konopnickiej w Zamościu (1916–1965, pierwotnie żeńskie)[5] oraz Szkoła Rzemieślniczo–Przemysłowa im. Tadeusza Kościuszki w Zamościu (1919–1940)[6] i rektorat Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Szymona Szymonowica w Zamościu (2005–2013)[7].

Reaktywacja

Na mocy ustawy podpisanej przez prezydenta Andrzeja Dudę dnia 1 września 2021 utworzono uczelnię publiczną o nazwie Akademia Zamojska na bazie istniejącej wcześniej Uczelni Państwowej im. Szymona Szymonowica w Zamościu. Ustawa spotkała się z krytyką rektora Andrzeja Samborskiego oraz Senatu oraz jako naruszająca autonomię uczelni[2]. Minister edukacji i nauki Przemysław Czarnek na rektora nowej Akademii wyznaczył Pawła Skrzydlewskiego.

Arsenał

Historia arsenału

Został zbudowany pod koniec XVI wieku po północnej stronie pałacu Zamoyskich. Jan Zamoyski gromadził w nim swoje zdobycze i trofea z licznych wypraw, dla ich upamiętnienia. Nowy arsenał wybudowano jednak w I poł. XVII wieku na południe od pałacu, w pobliżu dawnego bastionu III (dzisiejsza ul. Zamkowa, południowo-zachodni fragment Starego Miasta). Uległ on jednak częściowemu zniszczeniu podczas pożaru w roku 1658, po którym w latach 70. tego stulecia pojawił się obecny budynek, o długości ponad 60 m. Początkowo posiadał jedną kondygnację, drugą dobudowano w I poł. XIX wieku podczas modernizacji zamojskiej twierdzy. Wówczas, jak wiele innych budynków na Starym Mieście, przebudowany został w stylu klasycystycznym, pojawiły się również obecne arkady (arkadowy portal) i schody na pierwsze piętro, przy wejściu do tego budynku. W tym czasie stanowił także areszt oraz magazyny i stajnie wojskowe.

W okresie międzywojennym mieściły się tu szkoły, po II wojnie światowej warsztaty (stolarnia), a od roku 1984 Muzeum Barwy i Oręża "Arsenał" (jako oddział Muzeum Zamojskiego), którego nazwę zmieniono w 2015 r. na obecną - Muzeum Fortyfikacji i Broni "Arsenał".

Fragment Starego Miasta obejmujący ten arsenał wraz z otaczającym go terenem (w tym niewielki, pobliski budynek dawnej prochowni oraz dawny bastion III) był w latach 2012-2014 przedmiotem miejskiej inwestycji, niezwykle ważnej, bo wprowadzającej znaczne zmiany w zagospodarowaniu oraz nadającej nowej kompozycji rewitalizowanej staromiejskiej dzielnicy, jaką był projekt o nazwie "Utworzenie Muzeum Fortyfikacji i Broni w obrębie Bastionu III i Arsenału w Zamościu"[1][2].

Remont arsenału

Po zakończeniu prac remontowych muzeum składa się z trzech części. W głównym gmachu - dawnym arsenale - dostępne są wystawy na parterze i pierwszym piętrze. Na parterze - z głównym wejściem do budynku, naprzeciwko budynku prochowni - można zobaczyć obiekty stałej ekspozycji, m.in. broń białą i palną, armaty oraz liczne rekonstrukcje innych zbrojeń z XVII wieku i makiety umocnień miasta. Wystawy czasowe przedstawiane są z kolei na pierwszym piętrze, na którym znajduje się dodatkowe wejście do muzeum (prowadzą do niego dobudowane schody).

Prochownia

Drugi obiekt muzeum to pobliski budynek stanowiący dawną prochownię - mieści niewielką salę, gdzie przedstawiana jest multimedialna projekcja 3D o rozwoju zamojskiej twierdzy.

Naprzeciwko arsenału, po południowej stronie ul. Zamkowej, znajduje się nowy, duży pawilon pod kurtyną (również odtworzoną w ramach innego projektu) ze szklanym dachem, stanowiący trzecią część muzeum. Wystawione są tam m.in. sprzęty i maszyny wojskowe z XX w. (w tym przeniesione z dawnej wystawy plenerowej) oraz ekspozycje, w tym multimedialne, dotyczące działań wojennych na Zamojszczyźnie.

Wystawa plenerowa w arsenale

Do 2011 r. muzeum posiadało także wspomnianą wystawę plenerową oddaloną ok. 300 m na zachód (ul. Podgroble), gdzie można było zobaczyć większe elementy uzbrojenia z okresu II wojny światowej i późniejszych, m.in. czołg T-34, śmigłowiec Mi-2, samolot PZL TS-11 Iskra (podobny znajduje się przy wjeździe do Koszar przy ul. J. Piłsudskiego), wozy bojowe, działa i armaty. Jej likwidacja związana była z realizacją jednego z miejskich projektów[3], obejmującego m.in. odtworzenie słoniczoła (w miejscu którego mieściła się ta ekspozycja) przed pobliskim bastionem III.

Turystyka

Dziedzictwo Unesco

Zamojskie Stare Miasto, z racji dużego znaczenia dla kultury i dziedzictwa ludzkości, wpisano na prestiżową Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO.

26 czerwca 2004 r., na „II Forum Polskich Miast i Miejsc UNESCO”, miasta i obiekty w Polsce, znajdujące się na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO, w celu przekazywania informacji, współpracy i promocji skupiły się w Ligę Polskich Miast i Miejsc UNESCO.

Baza noclegowo-turystyczna

Zabytkowe Stare Miasto i pobliski pas wzniesień Roztocze sprawiają, że rolę odgrywa tu turystyka, jaka rozwinęła się w mieście po tym wydarzeniu. Miasto dysponuje rozwiniętą infrastrukturą turystyczną, posiada wiele obiektów noclegowych (11 hoteli, liczne motele, pokoje gościnne, zajazdy i inne) i gastronomicznych oraz przeznaczony zwłaszcza dla turystów, Zamojskie Centrum Informacji Turystycznej i Historycznej (w dwóch obiektach: w ratuszu i na Plantach), ułatwiający pobyt i zwiedzanie miasta. Zamość stanowi też bazę wypadową na Roztocze.

Kultura

Zycie kulturalne

Kultura była dziedziną życia miasta od jego założenia, podobnie jest współcześnie – Zamość stanowi także ośrodek kulturalny regionu. Jego funkcję kulturotwórczą podkreślają działające tu różne organizacje i instytucje kultury, dzięki którym odbywają się liczne imprezy krajowe i międzynarodowe, związane z teatrem, folklorem, muzyką, historią czy innymi dziedzinami sztuki.

Zamojskie lato teatralne

Bardziej znane w mieście, odbywające się cyklicznie co rok, to m.in.: Zamojskie Lato Teatralne, ze spektaklami m.in. na Rynku Wielkim (od 1976 r.), Międzynarodowy Festiwal Sztuk Intuitywnych „Fortalicje”, Międzynarodowy Festiwal Folklorystyczny „Eurofolk”, „Jazz na Kresach”, nowy (od 2007 r.) Zamojski Festiwal Kultury, Międzynarodowe

Sacrofilm

Dni Filmu Religijnego „Sacrofilm” (festiwal filmowy), czy „Szturm Twierdzy Zamość”, podczas którego przedstawiana jest inscenizacja zwycięstwa w bitwie z Tatarami i Kozakami w 1648 r.

Obiekty kulturalne

W Zamościu znajdują się liczne ośrodki utrzymujące życie kulturalne miasta, takie jak domy kultury, muzea, galerie, kino i biblioteki. Głównym ośrodkiem kultury jest funkcjonujący od 1964 r. Zamojski Dom Kultury[21], prowadzący działalność w wielu dziedzinach kultury. Ponadto są tu Młodzieżowy Dom Kultury im. K. Makuszyńskiego, przeznaczony głównie dla dzieci i młodzieży, Osiedlowy Dom Kultury „Okrągłak” działający przy osiedlach jednej ze spółdzielni mieszkaniowych oraz Klub Garnizonowy przy jednostce wojskowej.

Lokalne media

Wśród miejscowych gazet wydawane są takie jak Tygodnik Zamojski, Kronika Tygodnia oraz bezpłatny tygodnik Nowy Kurier Zamojski. Działa tu także zamojski oddział Dziennika Wschodniego, a co 3 miesiące wydawany jest Zamojski Kwartalnik Kulturalny. Lokalne stacje radiowe to Katolickie Radio Zamość, Radio Eska Zamość (na zasadzie franczyzy) oraz Radio Złote Przeboje Zamość, a telewizyjne to Telewizja Zamość Tele-Top oraz Telewizja Zamość „zamosc.tv”. Funkcjonują też miejscowe portale internetowe (m.in. roztocze.net, ezamosc.pl, zamosconline.pl, portalzamojski.pl, gazetamiasta.pl, zamosc.naszemiasto.pl, zyciezamoscia.pl).

Kluby sportowe

Agros

W Zamościu działają liczne kluby sportowe różnych dyscyplin. Najpopularniejsze z nich to m.in. KS Agros z zawodnikami lekkiej atletyki, kolarstwa i łaźnictwa, Klub Tenisowy Return oraz szczypiorniści MKS Padwa Zamość.

Hetman

Do 2010 roku w rozgrywkach ligowych piłki nożnej brał udział założony w 1934 r. KS Hetman Zamość, jaki obecnie zmagają się z problemami finansowo-organizacyjnymi.

Przemysł

Dominują tu liczne małe i średnie przedsiębiorstwa, ale działa także kilka większych zakładów produkcyjnych, wśród których większość to przedsiębiorstwa i zakłady przemysłu spożywczego, co jest związane z dominacją rolnictwa w tym regionie. Są to m.in. Zamojskie Zakłady Zbożowe (jeden z największych zakładów w mieście), wytwórnia pasz „Agri Plus”, chłodnia „Mors”, oraz zakład Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej Krasnystaw (w miejscu dawnej Zamojskiej Spółdzielni Mleczarskiej). Miasto stanowi jednocześnie ośrodek obsługi dla rolnictwa, jest miejscem skupu różnych produktów rolnych.

Usługi

Większe firmy w Zamościu, prowadzące działalność w zakresie usług, to PKP Linia Hutnicza Szerokotorowa Sp. z o.o., operator kolejowy jedyne szerokiego toru poza obszarem d. ZSRR oraz Zamojska Korporacja Energetyczna SA, zajmująca się dystrybucją energii w 11 powiatach województw lubelskiego i podkarpackiego, od Włodawy po Przemyśl.